माध्यमिक शिक्षा मण्डल, म.प्र., भोपाल
हाईस्कूल परीक्षा 2021–22
आदर्श प्रश्न पत्र
विषय – संस्कृत

समय – 3 घण्टा | पूर्णांकः 80

निर्देश : –

(i) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः !

(ii) प्रश्नानां सम्मुखे अंकाः प्रदत्ताः !

1. उचितं विकल्पं चित्वा लिखत – 6

(क) ''गत्वा'' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति –

(i) क्त्वा (ii) तुमुन्
(iii) त्वा (iv) ल्यप्

(ख) ''तुमुन्'' प्रत्यययुक्तं पदम् अस्ति –

(i) हसितवान् (ii) हसितुम्
(iii) हसित्वा (iv) हसितः

(ग) ''आदाय'' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति –

(i) तुमुन् (ii) शतृ
(iii) ल्यप् (iv) क्त्वा

(घ) ''गतः'' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति –

(i) ल्यप् (ii) क्तवतु
(iii) क्त (iv) तव्यत्

(ङ) 'अयम् बालकः वीरः' इत्यस्मिन् वाक्ये विशेष्यपदम् अस्ति –

(i) अयम् (ii) वीरः
(iii) बालकः (iv) अस्ति

(च) 'क्रुद्ध सिंहः वने वसति' अस्मिन् वाक्ये विशेषणपदं किम् अस्ति –

(i) क्रुद्ध (ii) वने
(iii) सिंहः (iv) वसति

2. रिक्तस्थानानि पूरयत् – 7

(क) 'सलिलं' इत्यस्य पर्याय पदं .... अस्ति। (नीरं / शरीरं)
(ख) 'पवनः' इत्यस्य पर्याय पदं .... अस्ति। (वायुः / तड़ागः)
(ग) 'सुकरम्' इत्यस्य विलोम पदं .... अस्ति। (शुद्धम् / दुर्बहम्)
(घ) 'अस्तमये' इत्यस्य विलोम पदं .... अस्ति। (सायं / उदये)
(ड़) कृषकायः .... आसीत्। (अभियुक्तः / नृयुक्तः)
(च) चौरः .... आसीत्। (आरक्षी / विपक्षी)
(छ) वाचि .... भवेत्। (वक्रता / अवक्रता)

3. युग्ममेलनं कुरूत – 6

	(क) स्तम्भ		(ख) स्तम्भ
(क)	बालके	(i)	प्रथमः विभक्तिः
(ख)	लतया	(ii)	सप्तमी विभक्तिः
(ग)	अहम्	(iii)	षष्ठी विभक्तिः
(घ)	तव	(iv)	तृतीया विभक्तिः
(ड़)	प्रहारः	(v)	'अप' उपसर्गः
(च)	अपवादः	(vi)	द्वितीया विभक्तिः
		(vii)	'अ' उपसर्गः
		(viii)	'प्र' उपसर्गः

4. एकवाक्येन उत्तरत – 7

(क) 'वद्धातोः' लट् लकारस्य मध्यमपुरूषस्य बहुवचनम् लिखत ?
(ख) 'अस्धातोः' लट् लकारस्य प्रथमपुरूषस्य एकवचनं लिखत ?
(ग) 'लभ् धातोः' लट् लकारस्य उत्तमपुरूषस्य बहुवचनम् लिखत ?
(घ) 'गच्छति' क्रियापदे कः धातुः लिखत ?
(ड़) 'सदाचारः एव परमोधर्मः' अस्मिन् वाक्ये अव्ययं किम् अस्ति ?
(च) 'तत्र विद्यालयः अस्ति' अस्मिन् वाक्ये अव्यय पदम् किम् अस्ति ?
(छ) 'अथ कथा आरम्भः' अस्मिन् वाक्ये अव्यय पदम् अस्ति ?

5. शुद्धवाक्यानां समक्षं ''आम्'' अशुद्धवाक्यानां समक्षं ''न'' इति लिखत – 6

(क) 'विद्यालयः' इत्यस्मिन् पदे दीर्घस्वर सन्धिः अस्ति!
(ख) 'मनोरथः' इत्यस्मिन् पदे व्यञ्जन् सन्धिः अस्ति!
(ग) 'जगदीशः' इत्यस्मिन् पदे व्यञ्जन् सन्धिः न अस्ति!
(घ) 'राजपुत्रः' इत्यस्मिन् पदे तत्पुरूषसमासः अस्ति!
(ड़) 'यथाशक्तिः' इत्यस्मिन् पदे अव्ययीभावसमासः अस्ति!
(च) 'पञ्चवटी' इत्यस्मिन् पदे द्वन्द्वसमासः अस्ति!

अधोलिखितानां प्रश्नानां उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत –

6. कविः किमर्थं प्रकृतेः शरणम् इच्छति ? 2

अथवा

अस्माकं पर्यावरणे किं किम् इषितम् अस्ति ?

7. व्याघ्रः किं विचार्य पलायितः ? 2

अथवा

लोके यहतो भयात् कः मुच्यते ?

8. कृषकः किं करोति स्म् ? 2

अथवा

जननी कीदृशी भवति ?

9. मयूरः कथं नृत्यमुद्रायां स्थितः भवति ? 2

अथवा

अस्मिन्नाटके कति पात्राणि सन्ति ?

10. निर्धनः जनः कथं उपार्जितवान् ? 2

अथवा

वस्तुतः चौरः कः आसीत् ?

11. पृथिव्याः स्खलनात् किं जायते ? 2

अथवा

केषां विस्फोटैरीप भूकम्पो जायते ?

12. वाच्य परिवर्तनं कुरूत (कोऽपि द्वे) 2

(i) अहम् जलं पिवामि ! (कर्मवाच्य)

(ii) त्वया पुस्तकं पठ्यते ! (कर्तृवाच्य)

(iii) सः गच्छति ! (भाववाच्य)

13. कः कम् प्रति कथयति लिखत – 2

रे रे धूर्तः त्वया मह्यं पुरा व्याघ्रत्रयं दत्तं कथयति !

कः ——————— कं प्रति ——————

अथवा

भवान् कुतः भयात् पलायितः !
कः ———————   कं प्रति ——————

14. रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्न निर्माणं कुरूत (कोऽपि द्वे) 2

(i) व्याघ्रं दृष्ट्रवा धूर्तः श्रगालः अबदत!

(ii) त्वं मानुषात् विभेषि !

(iii) सर्वे प्रकृतिमातरं प्रणमन्ति !

15. अशुद्धकारक वाक्यानां शुद्धिः करणीया (कोऽपि द्वे) 2

(i) श्री गणेशं नमः ?

(ii) माता बालकं दुग्धं ददाति !

(iii) वृक्षस्य पत्रं पतति !

16. अधोलिखितं गद्यांशं सम्यक् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत – 3

अस्ति देऽलाख्यो ग्रामः! तत्र राजसिंह नाम राजपुत्रः वसति स्म! एकदा केनापि आवश्यककार्येण तस्य भार्या बुद्धिमती पुत्रद्वयोपेता पितुर्गृहं प्रति चलिता! मार्गे गहनकाले सा एकं व्याघ्रं ददर्श !

प्रश्नाः (i) ग्रामस्य नाम किम् आसीत् ?
(ii) तत्र राजसिंहः नाम कः वसति स्म ?
(iii) बुद्धिमती पुत्रद्वयोपेता कुत्र चलिता ?

अथवा

कश्चित् कृषकः बलीवर्दाश्यां क्षेत्रकर्षणं कुर्वन्नासीत् ! तयोः बलीवर्दयोः एकः शरीरेण दुर्बलः जवेन गन्तुमशक्तश्चासीत् अतः कृषकः तं दुबंलं वृषभं तोदनेन नुदन् अवर्तत!

प्रश्नाः (i) कृषकः किं करोति स्म ?
(ii) कृषकः कति बलीवर्दाः आसीत् ?
(iii) बृषभः दीनः इति जानन्नपि कः तं नुदयमानः आसीत ?

17. अधोलिखितं पधांशं सम्यक् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत – 3

(क) विचित्रे खलु संसारे नास्ति किञ्चिन्निरर्थकम्।
अश्वश्चेद् धावने वीरः भारस्य वहने खरः।।

प्रश्नाः (i) विचित्रे खलु संसारे किं नास्ति ?
(ii) कुत्र किञ्चिन्निरर्थकं नास्ति ?
(iii) कः धावने वीरः अस्ति ?

अथवा

आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः।
नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कृत्वा यं नाबसीदति ।।

प्रश्नाः (i) मनुष्याणां महान रिपुः कः ?
(ii) कस्य समानेन मित्रं नास्ति ?
(iii) किं कारणेन मनुष्यः दुःखी न अनुभवन्ति ?

18. अधोलिखितं नाट्यांशं सम्यक् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत – 3

(क) वनस्य दृश्यं समीपे एवैका नदी बहति एकः सिंह सुखेन विश्राम्यति, तदैव एकः वानरः आगत्य तस्य पुच्छं धुनाति। क्रुद्धः सिंहः तं प्रहर्तुमिच्छति परं वानरस्तु कूर्दित्वा वृक्षमारूणः।

प्रश्नाः (i) वनस्य समीपे का वहित ?
(ii) सुखेन कः विश्राम्यति ?
(iii) क्रुद्धः सिंहः तं प्रहर्तुमिच्छति ?

अथवा

प्रकृतिमाता अहं प्रकृतिः युष्माकं सर्वेषां जननी यूयं सर्वे एव मे प्रियाः सर्वेषां येवयत्कृते महत्वं विद्यते यथासमय न तावत कलहेन समयं वृथा यापयन्तु अपि तु मिलित्वा एव मोदध्वं जीवनं चरसमय कुरूध्वम्!

प्रश्नाः (i) सर्वेषां जननी कः ?
(ii) सर्वे कस्य प्रियाः ?
(iii) प्रकृतिमाताकृते कस्य महत्वं विद्यते ?

19. प्रदत्तैः शब्दैः रिक्तस्थानानिपूर्तिं कुरूत (कोऽपि त्रयः) 3
(यथासमय, स्थितप्रज्ञः मेध्यायेध्यभक्षकः, अहिभुक)

(i) काकः ———————— भवित ।
(ii) बकः अविचल ——————— इव तिष्ठति।
(iii) मयूरः ————————— इति नाम्नाऽपि ज्ञायते ।
(iv) सर्वेषामेव महत्वं विद्यते ———————— ।

20. प्रश्न पत्रे समागतान् श्लोकान् विहाय स्वपाठ्य पुस्तकस्य सुभाषितं द्वयं श्लोकम् लिखत् – 4

21. स्व प्राचार्यस्य कृते अवकाशार्थम् एकं प्रार्थनापत्रं संस्कृते लिखत ? 4

अथवा

स्वभ्रातुः जन्मदिवसोत्सवस्य कृते स्वमित्राय आमन्त्रणं पत्रं संस्कृते लिखत् ?

22. अधोलिखतम् अपठितं गधाशं सम्यक् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत – 4

सूर्यवंशस्य राजा सगरः आसीत्! सः एकदा – अश्वमेघयागं कृतवान् यागस्य अन्ते यागस्य अश्वः यत्र तत्र सञचारं कृतवान् ! अश्वमेघं कृत्वा सगरः स्वयम् इन्द्रः भविष्यति इति देवेन्द्रस्य अस्या आसीत् तस्सात् सः यागस्य विध्नं कर्तु मार्गं चिन्तितवान् ततः अश्वं ग्रहीत्वा पाताललोके कपिलमुनेः पुरतः स्थांपितवान् ! तदा मुनिः तपः कुर्वन ध्याने आसीत्!

प्रश्नाः (i) सूर्यवंशस्य राजा कः आसीत् ?
(ii) सगरः किं कृतवान् ?
(iii) यागस्य विध्नं कर्तुं कः मार्ग चिन्तितवान् ?
(iv) ध्याने कः आसीत् ?

23. अधोलिखतेषु विषयेषु एकं विषयं स्वीकृत्य संस्कृतभाषायां निबन्धम् लिखत – 4

(क) संस्कृतभाषायाः महत्वम् (ख) पर्यावरणम्
(ग) पुस्तकम् (ख) महाकवि कालिदासः

———